

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۲۰ | مهر ۱۳۹۹

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۲۰ مهر ۱۳۹۹) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۱	بخش واقعی
۲	قیمت‌ها و تورم
۳	تراز پرداخت‌ها
۴	بازار ارز
۵	متغیرهای پولی و اعتباری
۶	وضعیت مالی دولت
۷	بازار سرمایه
۸	سایر تحولات

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۳۹۹»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۳۹۹ نسبت به بهار ۱۳۹۸ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:
<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	بهار ۱۳۹۸	تابستان ۱۳۹۸	پاییز ۱۳۹۸	زمستان ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۸	بهار ۱۳۹۹	تابستان ۱۳۹۹
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر*	۴۰/۶	۴۰/۸	۴۰/۱	۳۸/۳	۳۹/۹	۴۱/۰	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر*	۱۰/۸	۱۰/۴	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۰/۶	۹/۸	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۶/۵	۲۶/۱	۲۵/۸	۲۵/۷	۲۶/۰	۲۴/۵	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)							
تولید ناخالص داخلی	-۱۱/۰	-۹/۱	۱/۷	۰/۱	-۶/۵	-۲/۸	-
گروه کشاورزی	۸/۵	۹/۸	۷/۲	۷/۸	۸/۸	۳/۷	-
گروه نفت	-۴۷/۴	-۵۰/۴	-۱۰/۱	-۳۵/۶	-۳۸/۷	-۱۶/۰	-
گروه صنایع و معادن	-۰/۱	۰/۴	۷/۱	۲/۲	۲/۳	۲/۵	-
گروه خدمات	-۰/۳	-۱/۷	۲/۰	-۰/۵	-۰/۲	-۱/۶	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۰/۴	۰/۵	۳/۸	-۶/۴	۱/۱	-۰/۶	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۴/۹	-۰/۹	۲/۱	-۱۷/۵	-۵/۹	-۰/۶	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
متوسط تولید**	۲,۴۰۹	۲,۱۹۱	۲,۱۱۵	۲,۰۵۹	۲,۱۹۴	۱,۹۶۶	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۵۱/۳	۴۱/۳	۲۷/۷	۲۴/۴	۳۴/۸	۲۱/۱	۳۰/۶
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۶۹/۵	۴۹/۴	۲۵/۶	۱۵/۰	۳۶/۷	۱۲/۰	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۱۰,۴۴۱	۵,۷۲۳	۷,۳۲۶	۵,۵۲۶	۲۹,۰۱۶	-	-
صادرات غیرنفتی	۷,۳۹۳	۷,۵۳۷	۸,۲۶۷	۷,۱۷۸	۳۰,۳۷۵	-	-
واردات کالا	۱۱,۹۷۲	۱۳,۱۹۶	۱۲,۵۹۷	۱۴,۴۷۱	۵۲,۲۳۶	-	-
تراز حساب کالا	۵,۸۶۳	۶۴	۲,۹۹۵	-۱,۷۶۷	۷,۱۵۵	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۴,۵۷۹	-۵,۶۵۳	-۴,۳۳۰	-۷,۲۹۳	-۲۱,۸۵۵	-	-
تراز حساب جاری	۵,۱۴۴	-۱,۰۲۲	۲,۰۳۵	-۲,۴۰۴	۳,۷۵۳	-	-
تراز حساب سرمایه	-۳,۶۵۳	-۴,۳۸۷	-۴,۷۳۷	۶,۱۰۸	-۶,۶۶۹	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۱,۶۶۶	-۲,۵۷۵	۸۸	۵,۴۵۱	۱,۲۹۸	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
بازار آزاد	۱۳۶,۷۶۲	۱۱۹,۳۹۵	۱۱۸,۱۷۵	۱۳۸,۷۸۲	۱۲۸,۲۷۸	۱۶۲,۳۷۶	۲۲۰,۸۶۱
رسمی	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰
سامانه نیما (حواله)	۹۹,۵۹۳	۱۱۳,۰۹۸	۱۰۸,۹۰۴	۱۲۵,۶۵۷	۱۱۱,۸۱۳	۱۴۴,۴۳۰	۱۸۷,۳۶۵
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۲,۷۴۴/۳	۲,۹۵۱/۲	۳,۱۴۲/۶	۳,۵۲۵/۲	۳,۵۲۵/۲	۳,۸۳۳/۵	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۳۴۵/۵	۱,۲۱۸/۸	۱,۱۱۳/۹	۱,۱۰۷/۵	۱,۱۰۷/۵	۱,۱۳۲/۹	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۴۱۴/۸	۳۳۶/۶	۲۴۶/۸	۱۵/۸	۱۵/۸	۳۹۴/۳	-
خالص دارایی‌های خارجی به بانک مرکزی	۲,۳۱۰/۴	۲,۶۵۷/۷	۳,۰۷۲/۴	۳,۶۱۶/۵	۳,۶۱۶/۵	۳,۶۶۹/۱	-
نقدینگی	۱۹,۷۹۹/۱	۲۱,۲۶۴/۴	۲۲,۶۲۳/۱	۲۴,۷۲۱/۵	۲۴,۷۲۱/۵	۲۶,۵۷۱/۷	-
حجم پول	۳,۱۰۸/۷	۳,۳۳۳/۵	۳,۶۳۴/۸	۴,۲۷۳/۰	۴,۲۷۳/۰	۵,۰۵۰/۵	-
سپرده‌های دیداری	۲,۶۰۶/۵	۲,۸۳۴/۹	۳,۱۰۶/۹	۳,۶۶۱/۶	۳,۶۶۱/۶	۴,۴۴۲/۵	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۱۶,۶۹۰/۴	۱۷,۹۳۰/۹	۱۸,۹۸۸/۳	۲۰,۴۴۸/۵	۲۰,۴۴۸/۵	۲۱,۵۵۱/۲	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
داده‌های این بخش در دسترس نیست.							
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۲۳۴,۸۷۹	۳۰۲,۱۰۴	۳۵۳,۹۹۷	۵۱۲,۹۰۰	۵۱۲,۹۰۰	۱,۲۷۰,۶۲۷	۱,۵۹۵,۱۶۰
شاخص مالی	۲۹۵,۱۷۹	۳۶۴,۵۷۹	۴۳۴,۷۶۷	۶۳۶,۷۰۰	۶۳۶,۷۰۰	۱,۸۵۵,۱۵۱	۲,۰۸۷,۹۵۷
شاخص صنعت	۲۰۹,۴۹۷	۲۷۰,۷۶۹	۳۱۶,۲۱۰	۴۵۸,۰۰۰	۴۵۸,۰۰۰	۱,۱۰۹,۵۳۲	۱,۴۱۵,۰۲۴
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۸,۹۳۳	۱۱,۰۴۵	۱۲,۹۱۶	۱۸,۷۳۲	۱۸,۷۳۲	۴۷,۵۹۷	۶۰,۰۳۵

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران
 * نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در بهار ۱۳۹۹ بر اساس جمعیت ۱۵ سال و بیشتر است.
 ** بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

۱. بخش واقعی

نفت افت کمتری داشته و نرخ منفی ۰/۵ درصد را برای بهار ثبت کرده است. گروه نفت در گزارش بانک مرکزی ۲/۳ درصد به قیمت‌های ثابت نسبت به بهار سال گذشته افت نشان می‌دهد. علاوه بر نفت، ارزش افزوده بخش خدمات به قیمت‌های ثابت هم طی این مدت کاهش داشته و ۰/۹ درصد منقبض شده است. در بین زیربخش‌های خدمات، تنها خدمات مؤسسات پولی و بانکی با رشد ۰/۵ درصدی همراه بوده و سایر زیربخش‌ها در این فصل افت ارزش افزوده را تجربه کرده‌اند. اما از سوی دیگر گروه کشاورزی و گروه صنایع و معادن در بهار ۱۳۹۹ با رشد ارزش افزوده به قیمت‌های ثابت همراه بوده‌اند. نرخ رشد این دو بخش به ترتیب ۰/۳ درصد و ۰/۶ درصد ثبت شده است. در مورد کشاورزی از آن‌جا که تحولات این گروه ارتباط چندانی با سایر بخش‌ها نداشته و بیشتر به شرایط جوی مربوط می‌شود، رشد اقتصادی ثبت شده حاوی نکته خاصی نیست. با این حال رشد اقتصادی مثبت در گروه صنایع و معادن نشانه مثبتی در آمار این فصل است. بر اساس آمارهای منتشر شده توسط وزارت صنایع و معادن نیز تولید در برخی صنایع مثل پتروشیمی، خودرو و فلزات اساسی در این فصل اندکی رشد داشته است. در میان اجزاء این گروه، معدن به نسبت بهار گذشته هیچ افت یا رشدی را تجربه نکرده اما صنعت، آب و برق و گاز طبیعی، و هم‌مینطور ساختمان در این مدت رشد مثبت را به ثبت رسانده‌اند. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی فصول مختلف سال ۱۳۹۸ و بهار ۱۳۹۹ را برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور نشان می‌دهد.

اولین آمار منتشرشده از حساب‌های ملی سال ۱۳۹۹ از افت رشد اقتصادی کشور در بهار حکایت دارد. در فصل اول سال جاری، با تداوم بی‌ثباتی بازارها و وضعیت نامناسب فضای کسب و کار، کاهش تولید نفت به خاطر تحریم‌ها، کاهش برخی خدمات عمومی به دلیل کسری منابع مالی دولت و کاهش فعالیت‌های خدماتی مثل رستوران، هتلداری، حمل و نقل و خدمات اجتماعی بر اثر شیوع کرونا، انتظاری هم برای ثبت رشد اقتصادی مثبت وجود نداشت. در واقع علاوه بر فشار تحریم‌های خارجی که هر روز تشدید می‌شود و همچنین مشکلات پرتعداد داخلی و سیاست‌های ناصحیح اقتصادی که به وفور در کشور مشاهده می‌شود، همه‌گیری کرونا و عدم مدیریت درست مقابله با آن نیز اثر منفی معناداری بر اقتصاد کشور داشته است. محدودیت‌های ناشی از تعطیلی برخی کسب‌وکارها و کاهش تقاضا برای برخی کالاها و خدمات از یک طرف و افزایش سهم هزینه‌های بهداشت و درمان برای مقابله با این بیماری در هزینه‌های دولت از طرف دیگر رشد اقتصادی کشور را در سال ۱۳۹۹ با چالش بزرگتری مواجه کرده است.

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد کشور در سه ماهه نخست سال جاری بالغ بر ۶,۲۲۶ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت از رشد اقتصادی منفی ۲/۸ درصدی حکایت دارد. از آنجا که بخش عمده این افت در بخش نفت رخ داده و تولید نفت به دلایلی از جمله تحریم و کرونا در این دوره هم با کاهش روبه‌رو شده، رشد اقتصادی بدون

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

سهم از رشد در بهار ۱۳۹۹	۱۳۹۹		۱۳۹۸			
	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
گروه کشاورزی	۳/۷	۸/۸	۷/۸	۷/۲	۹/۸	۸/۵
گروه نفت	-۲/۳	-۱۶/۰	-۳۸/۷	-۳۵/۶	-۵۰/۴	-۴۷/۴
گروه صنایع و معادن	۰/۶	۲/۵	۲/۳	۲/۲	۰/۴	-۰/۱
گروه خدمات	-۰/۹	-۱/۶	-۰/۲	-۰/۵	-۱/۷	-۰/۳
تولید ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت پایه)	-۰/۵	-۰/۶	۱/۱	-۶/۴	۳/۸	۰/۴
تولید ناخالص داخلی (به قیمت پایه)	-۲/۸	-۲/۸	-۶/۵	۰/۱	-۹/۱	-۱۱/۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش حساب‌های ملی

آن در ساختمان‌نشأت می‌گیرد. عملکرد تجارت خارجی کشور نیز از افت صادرات و واردات در این فصل حکایت دارد که مقدر آن‌ها به قیمت‌های ثابت به ترتیب ۳۰/۰ درصد و ۴۴/۳ درصد کمتر از فصل مشابه سال گذشته بوده است. در نتیجه، خالص صادرات در بهار ۱۳۹۹ معادل ۲۶/۱ درصد افت را به ثبت رسانده است و بخشی از افت تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده است. از سوی دیگر، هزینه‌های مصرفی دولت تنها جزء با رشد مثبت در سمت تقاضای اقتصاد بوده که ۱/۲ درصد نسبت به بهار قبلی افزایش داشته است. این در حالی است که این متغیر در تمامی چهار فصل سال ۱۳۹۸ با افت همراه بود. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن نشان می‌دهد.

در فصل اول سال جاری مشابه روند دو سال گذشته، مصرف بخش خصوصی با کاهش مواجه شده که افت مستمر رفاه خانوار را نشان می‌دهد. این متغیر در حالی در بهار امسال ۴/۰ درصد افت را تجربه کرده که در بهار سال قبل هم ۸/۰ درصد افت داشته است. روند نزولی و نگران‌کننده تشکیل سرمایه ثابت ناخالص هم همچنان ادامه یافته که به ویژه به دلیل افت قابل توجه سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات بوده است. کاهش سرمایه‌گذاری که به صورت مستمر در چند سال اخیر ادامه داشته موجب می‌شود پایه‌های رشد اقتصادی در سال‌های آینده نیز متزلزل شود. این متغیر به قیمت‌های ثابت ۶/۰ درصد به نسبت فصل ابتدایی سال ۱۳۹۸ منقبض شده که از افت ۹/۹ درصدی تشکیل سرمایه در ماشین‌آلات و افزایش ۳/۶ درصدی

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

۱۳۹۹		۱۳۹۸			
بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
-۴/۰	-۷/۷	-۱۱/۳	-۱/۸	-۹/۵	-۸/۰
۱/۲	-۶/۰	-۴/۹	-۳/۳	-۶/۸	-۹/۰
-۰/۶	-۵/۹	-۱۷/۵	۲/۱	-۰/۹	-۴/۹
-۹/۹	-۱۰/۰	۱/۷	-۱۵/۱	-۹/۷	-۱۸/۹
۳/۶	-۴/۳	-۲۴/۷	۱۰/۶	۱/۷	۳/۳
خالص صادرات کالاها و خدمات					
-۳۰/۰	-۲۹/۹	-۲۶/۲	-۴/۹	-۳۹/۷	-۳۸/۶
-۴۴/۳	-۳۸/۱	-۱۱/۴	-۲۸/۶	-۴۸/۰	-۵۰/۵
-۲/۸	-۶/۸	-۶/۸	۱/۸	-۹/۱	-۱۱/۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش حساب‌های ملی

سرمایه‌گذاری

داشته است. از طرفی تعداد پروانه‌های بهره‌برداری، شامل پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد و توسعه‌ای، از ابتدای سال تا انتهای مردادماه امسال به ۲,۳۷۳ عدد رسیده که ۱۳۹ عدد کمتر از مدت مشابه سال گذشته است.

با این حال بر خلاف جوازهای تأسیس، سرمایه مربوط به پروانه‌های بهره‌برداری - علیرغم کاهش تعدادی - رشد قابل توجه ۶۹/۹ درصدی را تجربه کرده است. جدول ۳ سرمایه پیش‌بینی شده برای جوازهای تأسیس صادره و همچنین سرمایه محقق شده در پروانه‌های بهره‌برداری مجوز داده شده را نشان می‌دهد.

بر اساس آمار اعلام شده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت، در پنج ماه ابتدایی سال جاری در مجموع ۱۴,۸۰۶ فقره جواز تأسیس در بخش صنعت صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن رشد قابل توجه ۴۰/۳ درصدی نشان می‌دهد. سرمایه پیش‌بینی شده برای جوازهای تأسیس صادره در این پنج ماهه نزدیک به ۱,۷۶۰ هزار میلیارد ریال تخمین خورده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۳۱/۵ درصد رشد نشان می‌دهد.

با این حال با توجه به رشد بیشتر تعداد این جوازها و تورم موجود در کشور متوسط سرمایه برای هر جواز به صورت حقیقی افت زیادی

جدول ۳- سرمایه مجوزهای صادره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	پنج ماهه نخست ۱۳۹۹	پنج ماهه نخست ۱۳۹۸	
۳۱/۵	۱,۷۵۹/۶	۱,۳۳۷/۶	پیش‌بینی برای جوازهای تأسیس
۶۹/۹	۳۲۶/۱	۱۹۱/۹	پروانه بهره‌برداری

مأخذ: گزارش وضعیت شاخص‌های صنعت، معدن و تجارت در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹، وزارت صنعت، معدن و تجارت

و ۱۳۹۶ هم کمتر است. آمار صادرات نفتی در یکی دو سال اخیر از آمار تولید هم محرومانه‌تر تلقی شده و تقریباً هیچ آمار رسمی داخلی یا خارجی از آن منتشر نمی‌شود. با این حال خبرگزاری رویترز با استفاده از منابع غیررسمی مانند داده‌های شرکت اطلاعات انرژی و ردیابی کپلر (Kpler) معمولاً تخمینی از این مقدار محاسبه و اعلام می‌کند که بر این اساس، صادرات نفت ایران در نیمه دوم سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز و با شیوع ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی در اوایل سال ۱۳۹۹ به زیر ۱۰۰ هزار بشکه در روز رسیده است. انتظار می‌رفت که با کاهش محدودیت‌های ناشی از همه‌گیری کرونا، تقاضای جهانی و تا حدی صادرات ایران در تابستان امسال افزایش داشته باشد اما تخمین‌های اعلام شده از سوی منابع فوق و شرکت‌های مشابه برای ماه‌های مرداد و شهریور کمی دور از انتظار است.

این تخمین‌ها نشان می‌دهند که ایران در ماه آگوست ۲۰۲۰ بین ۳۰۰ هزار تا ۷۰۰ هزار بشکه در روز صادرات نفت داشته که در ماه سپتامبر (تقریباً مطابق با شهریور ۱۳۹۹) این رقم نزدیک به دو برابر شده است. اگرچه در گزارش این منابع، حدود ۱۱ درصد رقم اعلامی

نفت

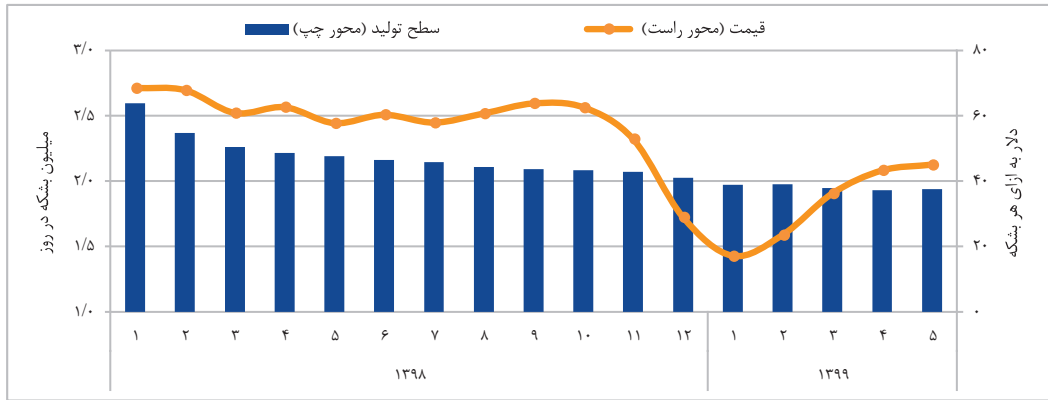
بخش نفت که در سال‌های گذشته یکی از ارکان اصلی اقتصاد کشور بود و بخش عمده درآمدهای دولت را تشکیل می‌داد، در پی شرایط خاص تحریمی کشور تقریباً از اوایل سال ۱۳۹۸ نقش کم‌رنگی در اقتصاد ایران پیدا کرد. بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی، سهم گروه نفت از ارزش افزوده ایجاد شده به قیمت‌های جاری در فصل اول سال ۱۳۹۹ تا رقم بی‌سابقه ۵/۶ درصد تنزل یافته است، در حالی که این رقم در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۳/۵ درصد، ۱۳/۰ درصد و ۷/۴ درصد بود. انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، کل تولید نفت خام کشور در ماه آگوست ۲۰۲۰ (تقریباً مطابق با مرداد ۱۳۹۹)، به ۱/۹ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل ۱۱/۵ درصد و نسبت به ماه مشابه دو سال قبل ۴۶/۲ درصد افت نشان می‌دهد. این مقدار تولید حتی از متوسط صادرات در سال‌های ۱۳۹۵

ویروس کرونا در سطح جهان، تقاضای جهانی نفت به شدت کاهش یافت و تصمیم اوپک پلاس مبنی بر عدم کاهش عرضه، افت شدید قیمت را حتی تا سطوح نزدیک به ۱۰ دلار در هر بشکه به دنبال داشت. در نتیجه، متوسط قیمت نفت سنگین ایران در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار هم رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت و در مردادماه متوسط ۴۵/۱ دلار به ازای هر بشکه را تجربه کرد که بیشترین مقدار از اسفند سال گذشته به بعد محسوب می‌شود. نمودار ۱ قیمت و تولید نفت خام ایران را از ابتدای سال ۱۳۹۸ تا پایان مردادماه ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

به میعانات گازی اختصاص دارد، با این حال این مقدار صادرات در شرایط اعمال تحریم‌های سخت و متعدد بر اقتصاد ایران قابل تردید است.

قیمت نفت خام سنگین ایران که در فروردین ۱۳۹۸ به ۶۸/۵ دلار به ازای هر بشکه رسیده بود و از خرداد تا دی این سال در محدوده ۶۱ تا ۶۴ دلار در نوسان بود، از بهمن‌ماه این سال کاهش شدیدی را تجربه کرد و در آخرین ماه سال گذشته به حدود ۲۹ دلار رسید که تشدیدکننده افت درآمدهای نفتی کشور بود. در واقع در هفته دوم ماه مارس (مطابق با نیمه دوم اسفندماه ۱۳۹۸) و در پی شیوع گسترده

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران*

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
* داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

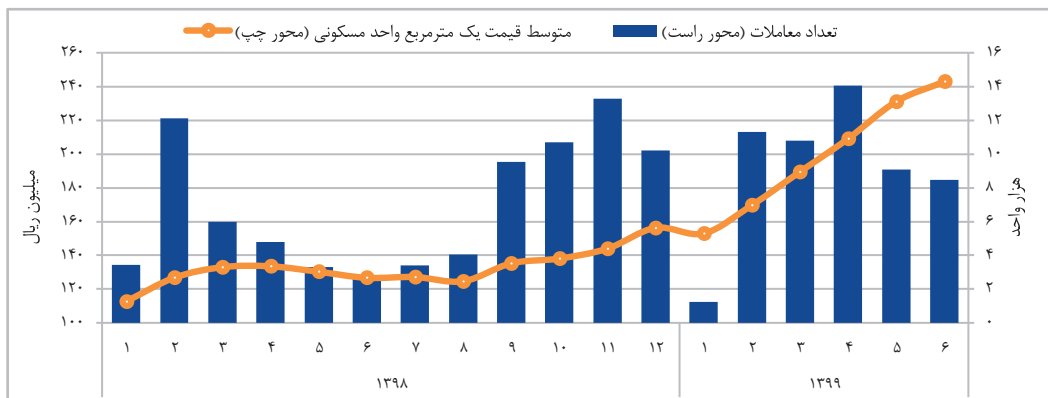
تقاضای سرمایه‌ای برای کالاهای بادوام از جمله مسکن وجود داشته باشد و بسیاری به منظور حفظ ارزش پول خود در برابر تورم اقدام به خرید مسکن کنند. در شهریور امسال نزدیک به ۸,۵۰۰ معامله در بازار مسکن تهران به ثبت رسید که بدون در نظر گرفتن فروردین به دلیل شرایط خاص این ماه، از آذر سال گذشته به بعد کمترین مقدار بود، هر چند با توجه به سطح بسیار بالای قیمت‌ها، همچنان تعداد بالایی به شمار می‌رفت. نزدیک به ۵۲ درصد از این معاملات برای واحدهای کوچک‌تراز ۴۰ تا ۸۰ مترمربعی به ثبت رسیده که با افزایش بیشتر متوسط قیمت‌ها انتظار می‌رود این سهم به مرور حتی بیشتر شود.

تعداد معاملات در شهریورماه نسبت به ماه مشابه سال قبل رشد چشمگیر ۲۰۳٪ درصدی را نشان می‌دهد که البته به دلیل رکود معاملات مسکن در اواسط سال گذشته است. در طول چهار ماه مرداد

مسکن

بازار مسکن نیز مانند سایر بازارها از جهش قیمت‌ها در نیمه نخست سال جاری در امان نبود و قیمت در این بخش نیز افزایش قابل توجهی داشت. در آخرین ماه تابستان امسال متوسط قیمت یک مترمربع از واحدهای معامله‌شده در شهر تهران از مرز ۲۴ میلیون تومان هم فراتر رفت و رشد خیره‌کننده ۵۵/۴ درصدی را در شش ماه ابتدایی سال و ۹۱/۷ درصدی را در طول یک سال به ثبت رساند. با توجه به مقیاس بزرگ هزینه خرید مسکن در مقایسه با سایر هزینه‌های پیش‌روی خانوار، این نرخ رسیده‌ها به معنای از بین رفتن قدرت خرید بخش بزرگی از متقاضیان مسکن بود و عملاً صاحب خانه شدن را برای بخش بزرگی از جامعه به یک آرزوی غیرممکن تبدیل کرد. با این حال افت روز افزون ارزش پول کشور و رشد قیمت‌ها باعث شد که

نمودار ۲- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت این واحدها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

شد و تعداد معاملات در تهران را به کف ۱,۲۰۰ واحد رساند. با این حال با کاهش اعمال محدودیت‌ها در دو ماه بعدی، رونق به معاملات مسکن هم برگشت و در هر کدام از ماه‌های اردیبهشت و خرداد حدود ۱۱ هزار معامله به ثبت رسید. اوج تعداد معاملات طی دو سال اخیر هم در تیرماه با ثبت بیش از ۱۴ هزار معامله تجربه شد. نمودار ۲ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات را از ابتدای سال ۱۳۹۸ تا پایان شهریور ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

تا آبان ۱۳۹۸ روند صعودی قیمت در بازار مسکن تا حدودی متوقف شده بود و تعداد معاملات ثبت‌شده نیز در این چند ماه در زیر ۴,۰۰۰ واحد در ماه نوسان می‌کرد. هر چند با برگشت انتظارات تورمی از آذرماه و وفور نقدینگی تنها در عرض یک ماه قیمت از اوج قیمت قبلی خود نیز فراتر رفت و تعداد معاملات در دو ماه آذر و دی از مجموع کل شش ماه قبل از آن فراتر رفت. در فروردین سال جاری تعطیلات سال جدید با فراگیری ویروس کرونا و محدودیت‌های مربوطه همراه

نیروی کار

همه تسهیل‌گر ورود به بازار کار نبوده، بلکه برای گروهی حتی یکی از عوامل سخت‌تر شدن پیدا کردن کار مناسب بوده است. همچنین، در بهار امسال ۸/۹ درصد از مردان شاغل و ۳/۲ درصد از زنان شاغل دارای اشتغال ناقص بوده‌اند، به این معنی که با وجود تمایل و توان کار بیشتر، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته مشغول به کار شده‌اند. سهم اشتغال ناقص در کل در این فصل ۷/۹ درصد بوده که نسبت به بهار سال گذشته کاهش داشته است.

از طرف دیگر، نرخ مشارکت اقتصادی در بهار امسال افت محسوسی داشته و تنها ۴۱/۰ درصد از جمعیت در سن کار کشور فعال بوده‌اند که رقم بسیار پایینی محسوب شده و شرایط نامناسب بازار کار کشور را نشان می‌دهد. این رقم برای زنان تقریباً به یک فاجعه تبدیل شده و گویای آن است که در این فصل تنها ۱۴/۱ درصد از زنان وارد بازار کار شده‌اند که البته تنها ۸۶/۳ درصد از آن‌ها موفق به پیدا کردن شغل مناسب خود شده‌اند.

نسبت اشتغال نیز در این فصل افت داشته و به ۳۶/۹ درصد رسیده که نسبت به بهار سال گذشته ۲/۹ واحد درصد کمتر است. از حدود ۲۳/۰ میلیون نفر شاغل در این فصل (۱۹/۲ میلیون نفر مرد و ۳/۸ میلیون نفر زن) حدود نیمی از آن‌ها در بخش خدمات، حدود یک سوم در بخش صنعت و مابقی در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. جدول ۴ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در بهار ۱۳۹۹ با فصل مشابه سال گذشته مقایسه می‌کند.

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار از بازار نیروی کار کشور در بهار ۱۳۹۹ که بر مبنای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر گزارش شده است، نرخ بیکاری بهبود ملموسی را نشان می‌دهد و برای اولین بار (حداقل از سال ۱۳۸۴ به بعد که آمار در دسترس است) این نرخ به زیر ۱۰ درصد رسیده است. با این وجود سایر شاخص‌های بازار کار مثل نرخ مشارکت یا نسبت اشتغال به هیچ عنوان نشان‌دهنده وضعیت مطلوبی نیستند و اتفاقاً نسبت به فصل مشابه سال قبل حتی بدتر شده‌اند که البته با شرایط نامساعد اقتصاد کشور نیز سازگار است.

در بهار امسال نرخ بیکاری کل با ۱/۱ واحد درصد کاهش نسبت به بهار سال گذشته به ۹/۸ درصد رسیده که برای مردان ۹/۰ درصد و برای زنان ۱۳/۷ درصد بوده است. از جمعیت ۲/۵ میلیون نفری بیکاران کشور در بهار امسال، ۱/۷ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله بودند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۶/۷ درصد بوده است. همچنین بیش از ۹۰۰ هزار نفر نیز با مدرک دانشگاهی در این فصل بیکار بوده‌اند که حاکی از نرخ بیکاری ۱۳/۵ درصدی برای گروه فارغ‌التحصیلان آموزش عالی است. این رقم برای زنان تحصیل کرده به ۲۰/۲ درصد می‌رسد که بسیار بالاتر از متوسط نرخ بیکاری کل جمعیت است و لذا می‌تواند بیانگر متناسب نبودن تحصیلات تکمیلی با نیاز بازار کار کشور، خصوصاً برای زنان باشد. در واقع تحصیلات دانشگاهی به طور کلی نه تنها برای

جدول ۴- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

	بهار ۱۳۹۹			بهار ۱۳۹۸			
	مرد	کل	زن	مرد	کل	زن	
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۶۷/۹	۴۱/۰	۱۷/۶	۷۱/۸	۴۴/۷	۱۷/۶	نرخ (درصد)
	۴/۴	۲۵/۴	۵/۴	۲۲/۰	۲۷/۵	۵/۴	تعداد (میلیون نفر)
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۶۱/۸	۳۶/۹	۱۴/۶	۶۵/۱	۳۹/۸	۱۴/۶	نسبت (درصد)
	۳/۸	۲۳/۰	۴/۵	۲۰/۰	۲۴/۵	۴/۵	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۹/۰	۹/۸	۱۷/۳	۹/۳	۱۰/۹	۱۷/۳	نرخ (درصد)
	۰/۶	۲/۵	۰/۹	۲/۰	۳/۰	۰/۹	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله	۱۵/۰	۱۶/۷	۲۸/۸	۱۵/۳	۱۸/۲	۲۸/۸	نرخ (درصد)
	۰/۵	۱/۷	۰/۷	۱/۵	۲/۲	۰/۷	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی	۱۰/۳	۱۳/۵	۲۵/۴	۱۲/۵	۱۶/۸	۲۵/۴	نرخ (درصد)
	۰/۴	۰/۹	۰/۶	۰/۶	۱/۲	۰/۶	تعداد (میلیون نفر)
سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)	۸/۹	۷/۹	۶/۲	۱۰/۹	۱۰/۰	۶/۲	

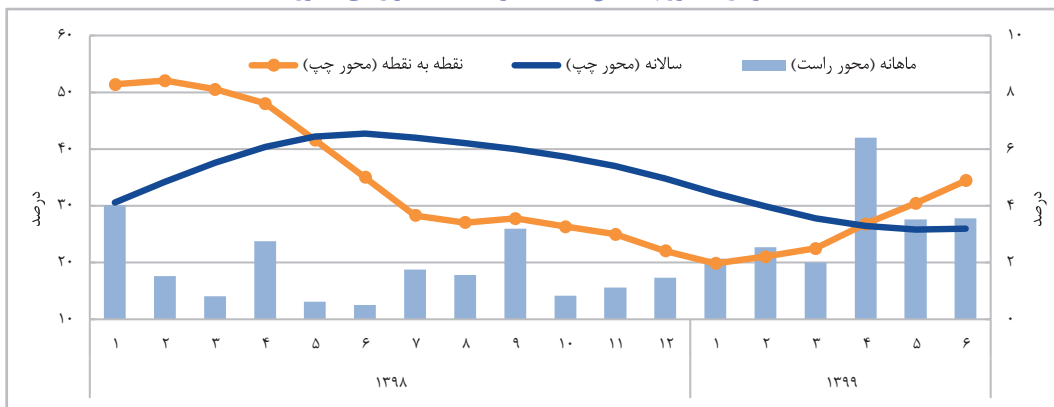
ماخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در بهار ۱۳۹۹

۲. قیمت‌ها و تورم

سال پایه ۱۳۹۵ در شهریور ۱۳۹۹ به ۲۴۴/۳ واحد رسیده که بیانگر نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ۳۴/۵ درصدی، نرخ تورم سالانه ۲۶/۰ درصدی و نرخ تورم ماهانه ۳/۶ درصدی است. تورم نقطه‌به‌نقطه که در فروردین امسال به ۱۹/۸ درصد رسیده بود، از آن پس با روندی تقریباً خطی و با شیبی تند شروع به افزایش کرد و از تیرماه مجدداً از تورم سالانه سبقت گرفت. این موضوع باعث شد که نرخ تورم سالانه نیز پس از ۱۲ ماه روند نزولی، چنانکه انتظار می‌رفت از شهریور تغییر جهت دهد و صعودی شود. نرخ تورم ماهانه نیز که از دی‌ماه پارسال در حال افزایش بود و از ۰/۸ درصد در این ماه به بیش از ۲ درصد در ماه‌های بهار امسال رسید، در تیرماه رقم قابل توجه ۶/۴ درصد را به ثبت رساند و در مرداد و شهریور هم بالای ۳/۵ درصد باقی ماند. نمودار ۳ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای خانوارهای کل کشور نشان می‌دهد.

در شرایطی که کنترل تورم در اکثریت قریب به اتفاق کشورهای دنیا به مسئله‌ای قابل حل تبدیل شده و سال‌ها است که تورم‌های زیر پنج درصد در بسیاری از کشورها تجربه می‌شود، این مسئله در ایران به معضلی مزمن تبدیل شده که تمامی جنبه‌های اقتصاد کشور را تحت شعاع قرار داده است، به خصوص در یکی دو سال اخیر که روند فزاینده قیمت‌ها در بازارهای مختلف به یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های همه اقشار کشور تبدیل شده و نه تنها رفاه مردم بلکه آرامش فکری و ذهنی آنها را نیز به شدت خدشه‌دار کرده است. در حالی که تورم به همراه تمامی اثرات مخرب اقتصادی و اجتماعی آن در حال افزایش است و فواصل طبقاتی را روز به روز بیشتر می‌کند، متأسفانه عزم راسخی برای از بین بردن عوامل ریشه‌ای مؤثر بر آن دیده نمی‌شود. بر اساس آخرین گزارش مرکز آمار، شاخص قیمت مصرف‌کننده برای کل خانوارهای کشور (اعم از شهری و روستایی) بر مبنای

نمودار ۳- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، شماره‌های مختلف

درصد و برای خدمات ۲۳/۰ درصد بوده است. این دو نرخ تقریباً از اواسط سال ۱۳۹۷ از هم فاصله گرفتند و رشد قیمت کالاها به خصوص کالاهای قابل مبادله سرعت بیشتری نسبت به خدمات گرفت. اوج این اختلاف در شهریور سال گذشته بود که نرخ تورم به ترتیب ۶۰ درصدی و ۲۵ درصدی برای آنها به ثبت رسید. این امر مؤید انتظارات تورمی و تأثیر جهش‌های ارزی بر آن در دوره مورد بررسی است. جدول ۵ تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای گروه‌های اصلی سبد خانوار در شهریور امسال نشان می‌دهد که بر اساس تورم سالانه مرتب شده است.

در میان ۱۲ بخش اصلی سبد مصرفی خانوار نمونه کشور در محاسبات مرکز آمار برای شهریور امسال، بیشترین نرخ تورم سالانه با ۵۱/۵ درصد مربوط به گروه حمل و نقل و کمترین آن با ۶/۲ درصد متعلق به گروه ارتباطات است. سطح قیمت‌ها در بخش حمل و نقل در نرخ نقطه‌به‌نقطه هم رکورد زده و ۸۰/۸ درصد نسبت به ماه مشابه سال قبل افزایش نشان می‌دهد. خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز طی این مدت تورم سالانه ۲۱/۷ درصدی و تورم نقطه‌به‌نقطه ۳۱/۴ درصدی را تجربه کرده‌اند. در تفکیک کالاها و خدمات، نرخ تورم سالانه برای کالاها ۲۸/۱

جدول ۵- تورم شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای کشور بر حسب بخش‌های اصلی در شهریور ۱۳۹۹

درصد تغییرات شاخص نسبت به			ضریب اهمیت (درصد)	
دوازده ماهه	ماه مشابه سال قبل	ماه قبل		
۵۱/۵	۸۰/۸	۸/۴	۹/۴	حمل و نقل
۳۲/۱	۳۴/۴	۳/۴	۴/۸	پوشاک و کفش
۳۱/۳	۳۹/۴	۴/۱	۳/۹	مبلمان و لوازم خانگی
۲۹/۹	۳۷/۶	۴/۲	۱/۷	تفریح و فرهنگ
۲۷/۰	۳۵/۹	۲/۷	۴/۲	کالاها و خدمات متفرقه
۲۶/۰	۲۴/۶	۲/۶	۱/۴	هتل و رستوران
۲۳/۶	۲۵/۹	۲/۲	۷/۱	بهداشت و درمان
۲۳/۱	۲۶/۲	۲/۷	۳۵/۵	مسکن، آب، برق و سوخت‌ها
۲۱/۷	۳۱/۴	۳/۰	۲۶/۶	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۲۱/۷	۲۵/۴	۳/۵	۱/۹	آموزش
۱۳/۹	۳۳/۷	۱/۴	۰/۶	دخانیات
۶/۲	۱۶/۸	۲/۹	۲/۹	ارتباطات
۲۶/۰	۳۴/۴	۳/۶	۱۰۰/۰	شاخص کل

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، شهریور ۱۳۹۹

۳. تراز پرداختها

رقم خورده، اما کاهش صادرات شدیدتر از کاهش واردات بوده است و همین امر منجر به افت قابل توجه حساب کالا شده است. ارزش واردات کالا در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۲/۲ میلیارد دلار و ۱۴/۰ درصد کمتر از سال ۱۳۹۷ بوده، در حالی که ارزش صادرات کالا در همین مدت با افت ۳۶/۴ درصدی به ۵۹/۴ میلیارد دلار بالغ شده است. در این مدت ارزش صادرات نفتی ۵۲/۲ درصد و ارزش صادرات غیرنفتی ۷/۰ درصد کاهش یافته است. به این ترتیب صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۹۸ معادل ۳۰/۴ میلیارد دلار بوده که اندکی بیشتر از صادرات نفتی ۲۹/۰ میلیارد دلاری است.

از سوی دیگر، واردات نفتی و گازی کشور در سال ۱۳۹۸ با کاهش ۹۹/۶ درصدی به صفر نزدیک شده است. واردات غیرنفتی نیز با کاهش ۱۲/۰ درصدی مواجه شده و از ۵۲/۲ میلیارد دلار فراتر نرفته است. در نتیجه این تحولات، مازاد تراز بازرگانی نفتی با کاهش چشمگیر ۵۱/۱ درصدی به رقم ۲۹/۰ میلیارد دلار و کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با کاهش ۱۸/۲ درصدی به ۲۱/۹ میلیارد دلار بالغ شده است. کسری حساب خدمات نیز در این مدت با کاهش ۴۴/۹ درصدی به حدود ۴/۱ میلیارد دلار رسیده است. در نهایت حساب درآمد و انتقالات جاری در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۹۸/۳ درصد و ۲/۰ درصد کاهش یافته‌اند. جدول ۶ جزئیات موازنه پرداختها را در فاصله سالهای ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداختهای خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده، مربوط به دوازده ماهه سال ۱۳۹۸ است. بر اساس این گزارش موازنه پرداختها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگیهای محاسباتی به دست می‌آید، در سال ۱۳۹۸ معادل ۱/۳ میلیارد دلار بوده است. این درحالی است که در سال ۱۳۹۷ این رقم معادل ۹/۹ میلیارد دلار بوده است. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو مازاد حساب جاری با کاهش قابل توجه ۸۶/۰ درصدی به حدود ۳/۸ میلیارد دلار رسیده و از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه با کاهش ۵۸/۴ درصدی به ۶/۷ میلیارد دلار بالغ شده است. رقم مربوط به اشتباهات و از قلم افتادگیها نیز از منفی ۰/۸ میلیارد دلار به مثبت ۴/۲ میلیارد دلار رسیده است. بدین ترتیب عامل اصلی کاهش ۸۶/۹ درصدی موازنه پرداختها در سال ۱۳۹۸، افت قابل توجه مازاد حساب جاری بوده است.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، در سال ۱۳۹۸ با افت قابل توجه ۷۸/۱ درصدی به ۷/۲ میلیارد دلار تنزل یافته است. در مجموع تجارت کالایی کشور در این مدت ۲۷/۶ درصد کمتر از سال ۱۳۹۷

جدول ۶- جزئیات موازنه پرداختها (میلیارد دلار)

درصد تغییر ۱۳۹۸ به ۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	
-۸۶/۰	۳/۸	۲۶/۷	۱۵/۸	حساب جاری
-۷۸/۱	۷/۲	۳۲/۶	۲۲/۶	حساب کالا
-۳۶/۴	۵۹/۴	۹۳/۴	۹۸/۱	صادرات کالا (فوب)
-۵۲/۲	۲۹/۰	۶۰/۷	۶۵/۸	صادرات نفتی
-۷/۰	۳۰/۴	۳۲/۷	۳۲/۳	صادرات غیرنفتی
-۱۴/۰	۵۲/۲	۶۰/۸	۷۵/۵	واردات کالا (فوب)
-۹۹/۶	۰/۰	۱/۴	۲/۸	گاز و فرآورده‌های نفتی
-۱۲/۰	۵۲/۲	۵۹/۴	۷۲/۸	سایر کالا
-۴۴/۹	-۴/۱	-۷/۴	-۷/۹	حساب خدمات
-۹۸/۳	۰/۰	۰/۸	۰/۷	حساب درآمد
-۲/۰	۰/۶	۰/۷	۰/۵	حساب انتقالات جاری
-۵۸/۴	-۶/۷	-۱۶/۰	-۱۹/۳	خالص حساب سرمایه
-	۴/۲	-۰/۸	-۴/۶	اشتباهات و از قلم افتادگی
-۸۶/۹	۱/۳	۹/۹	-۸/۱	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره ۹۹

از نظر ارزشی کاهشی به ترتیب ۳۳/۹ درصدی و ۳۴/۱ درصدی داشته است. به این ترتیب با وجود افزایش انگیزه صادرکنندگان در نتیجه رشد نرخ ارز، شرایط مربوط به شیوع بیماری کرونا، تشدید تحریم‌های آمریکا و همچنین سیاست‌های اشتباه داخلی نه تنها اجازه افزایش صادرات را نداده، بلکه منجر به کاهش قابل توجه صادرات کشور شده‌اند.

در نتیجه تحولات تجاری کشور، کسری تراز بازرگانی غیرنفتی گمرکی از ۸۲۷ میلیون دلار در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۸ با رشدی ۲۸۹/۰ درصدی به ۳ میلیارد و ۲۱۷ میلیون دلار در دوره مشابه سال ۱۳۹۹ رسیده است. آمار تجارت خارجی کشور در شش ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ در جدول ۷ آمده است.

آخرین آمار تجارت خارجی منتشر شده از سوی گمرک در زمان تهیه این گزارش مربوط به شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ است. در این بازه زمانی تجارت کشور عمدتاً تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا و همچنین استمرار و تشدید تحریم‌های آمریکا کاهش یافته، در حالی که این کاهش در سمت صادرات بسیار شدیدتر بوده است. در این مدت ۱۶/۵ میلیون تن کالا به ارزش ۱۶/۸ میلیارد دلار به کشور وارد و ۴۶/۳ میلیون تن کالا به ارزش ۱۳/۶ میلیارد دلار از کشور صادر شده است. بنابراین واردات نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر وزنی ۱/۴ درصد و از نظر ارزشی ۲۱/۷ درصد کاهش یافته است. مشاهده می‌شود که در پی سیاست کاهش واردات کالاهای لوکس و غیرضروری، ارزش واردات کاهش به مراتب بیشتری از وزن واردات داشته است. صادرات نیز از نظر وزنی و

جدول ۷- تجارت خارجی کشور در شش ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

درصد تغییرات	شش ماهه نخست ۱۳۹۹		شش ماهه نخست ۱۳۹۸		ارزش (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
	وزن	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)		
	۲۱/۷-	۱۶,۷۸۳	۱۶,۵۲۴	۲۱,۴۲۴	۱۶,۷۵۱	واردات
	۳۴/۱-	۱۳,۵۶۶	۴۶,۳۱۸	۲۰,۵۹۷	۷۰,۱۱۸	صادرات
	۲۸۹/۰	-۳,۲۱۷	۲۹,۷۹۴	-۸۲۷	۵۳,۳۶۷	تراز بازرگانی غیرنفتی

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره ۹۹

ماهه نخست سال ۱۳۹۹ سهم ۷۷/۰ درصدی از کل صادرات کشور داشته‌اند، در حالی که این رقم برای پنج شریک عمده صادرات ایران در کل سال ۱۳۹۸ معادل ۷۳/۵ درصد و در کل سال ۱۳۹۷ معادل ۶۶/۸ درصد بوده است.

از سوی دیگر، عمده‌ترین کالای وارداتی ایران در مجموع سال ۱۳۹۷ ذرت دامی بوده است. در پنج ماهه نخست این سال حدود ۴/۶ درصد از کل واردات کشور معادل ۸۴۰ میلیون دلار به ذرت دامی اختصاص داشت که در پنج ماهه نخست سال جاری به ۷/۵ درصد از کل واردات کشور معادل یک میلیارد و ۳۲ میلیون دلار افزایش یافته است. در واقع واردات ذرت دامی در فاصله دو سال مورد بررسی معادل ۲۲/۹ درصد بیشتر شده است. دومین کالای عمده وارداتی در سال ۱۳۹۷ برنج بوده است. در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۷ حدود ۴/۹ درصد از کل واردات کشور معادل ۸۹۲ میلیون دلار به برنج اختصاص داشت، در حالی که این سهم در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹ به ۳/۲ درصد معادل ۴۴۱ میلیون دلار کاهش یافته است. به این ترتیب واردات برنج در این مدت ۵۰/۵ درصد کمتر شده است. قطعات منفصله جهت تولید خودروی سواری بنزینی با حجم موتور کمتر از ۲ هزار سی‌سی که بین ۱۴ تا ۳۰ درصد آن ساخت داخل باشد، سومین گروه کالایی عمده وارداتی کشور در سال ۱۳۹۷ بوده است. این گروه کالایی با واردات ۸۸۷ میلیون دلاری در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۷ سهمی ۴/۹ درصدی از کل واردات کشور داشت که با کاهش قابل توجه ۹۱/۹ درصدی، به ۷۲ میلیون دلار (سهم ۰/۵ درصدی از کل واردات) در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹ رسیده است. لوبیای سویا که در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۷ واردات ۵۹۵ میلیون دلاری داشت و سهمی ۳/۳ درصدی از کل واردات کشور را به خود اختصاص داده بود، در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹ با کاهش ۵۳/۷ درصدی، واردات ۲۷۶ میلیون دلاری را به ثبت رساند تا سهمی ۲/۰ درصدی را از کل واردات کشور به خود اختصاص دهد. واردات الکتروندهای ذغالی برای کوره‌ها اگرچه از ۲۴۶ میلیون دلار در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۷ با کاهش ۸/۴ درصدی به سطح ۲۲۶ میلیون دلار در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹ تنزل یافته، اما سهم آن از کل واردات در همین مدت از ۱/۴ درصد به ۱/۶ درصد افزایش یافته است.

چین با صادرات ۴/۳ میلیارد دلار کالا به کشور در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ همچون سال‌های گذشته در رتبه نخست کشورهای صادرکننده به ایران قرار دارد. سهم این کشور از کل واردات ایران از ۲۴/۱ درصد در مجموع سال ۱۳۹۷ به ۲۵/۶ درصد در مجموع سال ۱۳۹۸ و همچنین در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است.

امارات با ۴/۰ میلیارد دلار صادرات به ایران در این مدت، همچون سال‌های گذشته در رتبه دوم شرکای وارداتی ایران قرار گرفته و سهم آن از ۱۵/۳ درصد در سال ۱۳۹۷ و ۲۰/۴ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۲۳/۶ درصد در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. ترکیه نیز با ۱/۸ میلیارد دلار صادرات به ایران در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹، همچون سال قبل در جایگاه سوم شرکای وارداتی کشور قرار دارد. سهم این کشور از کل واردات ایران در این مدت ۱۰/۸ درصد بوده، در حالی که این سهم در مجموع سال ۱۳۹۸ معادل ۱۱/۴ درصد و در مجموع سال ۱۳۹۷ معادل ۶/۱ درصد بود. هند در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ با ۱/۱ میلیارد دلار صادرات به ایران و سهم ۶/۵ درصدی از کل واردات کشور، همچون سال گذشته در جایگاه چهارم قرار گرفته است. آلمان نیز به عنوان مهم‌ترین شریک وارداتی اروپایی ایران با ۸۳۵ میلیون دلار واردات از ایران در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ سهمی ۵/۰ درصدی از کل ارزش واردات کشور را به خود اختصاص داده و در جایگاه پنجم قرار گرفته است. در مجموع پنج شریک عمده واردات ایران در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ سهم ۷۱/۵

متأسفانه جزئیات تجارت خارجی کشور برای شهرهای سال جاری از سوی گمرک منتشر نشده است و بخش محصولات عمده وارداتی و صادراتی نیز از گزارش تحلیل مقدماتی حذف شده است. با این حال برای پنج ماهه نخست سال جاری جزئیات صادرات و واردات گمرکی بدون اشاره به اقلام عمده منتشر شده، اگرچه بر اساس مصوبات کمیته مقابله با تحریم‌های وزارت اقتصاد و دارایی، مبنی بر مخاطرات انتشار عمومی آمارهای تجارت خارجی کشور در تشدید تحریم‌ها، اطلاعات مربوط به فصل ۲۷ کتاب مقررات صادرات و واردات (سوختهای معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها، مواد قیری و موم‌های معدنی)، از آمار صادرات حذف شده است. بخش قابل توجهی از اقلام عمده صادراتی کشور در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارند. برای مثال اقلام عمده صادراتی در سال ۱۳۹۷ به ترتیب شامل میعانات گازی، گاز طبیعی مایع‌شده، پروپان مایع‌شده و سایر روغن‌های سبک و فرآورده‌ها به جز بنزین بوده‌اند که هر چهار مورد در زیرمجموعه فصل ۲۷ قرار دارند. از اختلاف آمار کل صادرات گمرکی در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹ و جزئیات منتشر شده آمار صادرات برای همین مدت می‌توان به صادرات اقلام زیرمجموعه فصل ۲۷ در همین مدت دست یافت. بر این اساس در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹ مجموع اقلام صادراتی زیرمجموعه فصل ۲۷ معادل ۳ میلیارد و ۳۴ میلیون دلار بوده است. جزئیات این آمار برای پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۸ در دسترس نیست، اما در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۷ مجموع اقلام صادراتی زیرمجموعه فصل ۲۷ معادل ۵ میلیارد و ۸۶۰ میلیون دلار بوده است. به این ترتیب در فاصله دو سال مورد بررسی صادرات این اقلام کاهش ۴۸/۲ درصدی را تجربه کرده است. پنجمین قلم عمده صادراتی در سال ۱۳۹۷ متانول بوده است. در پنج ماهه نخست این سال معادل ۵۵۷/۴ میلیون دلار متانول از کشور صادر شده بود، در حالی که این رقم در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۹ با کاهش ۴۳/۸ درصدی به سطح ۳۱۳/۴ میلیون دلار رسیده است.

در ارتباط با مقاصد صادراتی کشور در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹، چین با ۳/۷ میلیارد دلار واردات از ایران همچون سال‌های قبل در صدر قرار گرفته و سهمی ۲۷/۳ درصدی از کل صادرات ایران را به خود اختصاص داده است. این سهم در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۳/۰ درصد و در سال ۱۳۹۷ معادل ۲۰/۸ درصد بود. عراق نیز همچون سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، جایگاه دومین کشور واردکننده کالاهای ایرانی را با ۳/۰ میلیارد دلار واردات در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ به خود اختصاص داده است. سهم عراق از کل صادرات ایران در این مدت ۲۱/۹ درصد و در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ به ترتیب معادل ۲۱/۷ درصد و ۲۰/۱ درصد بوده است.

امارات متحده عربی در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل ۱/۹ میلیارد دلار واردات کالایی غیرنفتی از ایران داشته و سومین شریک صادراتی ایران در این مدت محسوب می‌شود. سهم امارات از کل صادرات ایران در این مدت ۱۴/۳ درصد بوده است، در حالی که در مجموع سال ۱۳۹۸ با سهم ۱۰/۹ درصدی در جایگاه چهارم شرکای صادراتی ایران قرار گرفته بود. افغانستان با واردات ۱/۱ میلیارد دلاری از ایران در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ سهمی ۸/۱ درصدی را از کل صادرات ایران به خود اختصاص داده و در جایگاه چهارم مقاصد صادراتی ایران قرار گرفته است. این در حالی است که سهم این کشور از صادرات ایران در سال ۱۳۹۸ معادل ۵/۷ درصد بود که آن را در جایگاه پنجم شرکای صادراتی ایران قرار می‌داد. ترکیه با ۷۳۱ میلیون دلار واردات از ایران و سهم ۵/۴ درصدی، در جایگاه پنجم شرکای صادراتی ایران در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۹ بوده است. این کشور در مجموع سال ۱۳۹۸ با سهم ۱۲/۲ درصدی از مجموع صادرات ایران جایگاه سوم را داشت. در مجموع پنج شریک عمده صادرات ایران در شش

۰/۳ درصدی را نشان می‌دهد. حدود ۷/۲ میلیارد دلار از این رقم مربوط به بدهی‌های میان‌مدت و بلندمدت است که از رشد ۲/۸ درصدی حکایت دارد. با این حال بدهی‌های خارجی کوتاه‌مدت ایران در این مدت با کاهش ۱۲/۶ درصدی به سطح ۱/۵ میلیارد دلار رسیده است.

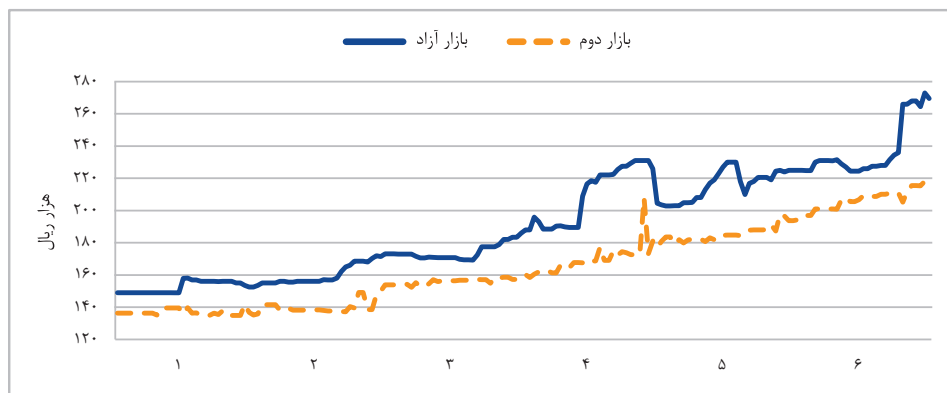
درصدی از کل واردات کشور داشته‌اند که اندکی بیشتر از سهم ۷/۷ درصدی پنج شریک عمده وارداتی در کل سال ۱۳۹۸ بوده است. طبق گزارش بانک مرکزی، کل بدهی خارجی کشور در پایان بهار سال ۱۳۹۹ معادل ۸/۷ میلیارد دلار بوده که نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۸ کاهش ناچیز

۴. بازار ارز

هزار ریال رسید که رکوردی تاریخی محسوب شده و بیش از دو برابر همین نرخ در ماه مشابه سال ۱۳۹۸ بود. نرخ حواله دلار در بازار دوم نیز از ۱۳۶/۳ هزار ریال در ابتدای سال به بیش از ۲۱۷/۴ هزار ریال در انتهای شهریورماه رسید که در تاریخ معاملات این بازار بی‌سابقه بوده است. به این ترتیب شکاف میان نرخ دلار آمریکا در برابر ریال در بازار آزاد و بازار دوم از ۹/۳ درصد در ابتدای سال به ۲۳/۹ درصد در انتهای تابستان افزایش یافت و حتی در برخی از روزهای فصل تابستان از ۳۰ درصد فراتر رفت. این در حالی است که ثبات نرخ رسمی دلار در سطح ۴۲ هزار ریال منجر به ثبت شکاف قابل توجه ۴۲۵/۹ درصدی این نرخ و نرخ دلار در بازار آزاد در فصل دوم سال ۱۳۹۹ شد. به طور متوسط در تابستان این سال، نرخ دلار در برابر ریال در بازار آزاد ۸۵/۰ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل و ۳۶/۰ درصد بیشتر از فصل بهار سال جاری بوده است. نمودار ۴ نرخ برابری دلار آمریکا و ریال ایران را در بازار دوم و بازار آزاد در نیمه نخست سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

در سه ماهه دوم سال ۱۳۹۹، چه در بازار آزاد و چه در بازار دوم (سامانه نیما)، نرخ دلار در برابر ریال ایران به روند افزایشی خود ادامه داد. این روند پس از اندکی وقفه در نیمه اول سال ۱۳۹۸، از نیمه دوم سال ۱۳۹۸ مجدداً آغاز شده بود. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۳۹۹ معادل ۱۴۹/۰ هزار ریال و در انتهای فصل بهار معادل ۱۸۶/۰ هزار ریال بود، در انتهای تابستان به حدود ۲۷۰/۰ هزار ریال رسید. این نرخ البته مربوط به صرافی‌های مجاز بود و در میان صرافی‌های غیرمجاز نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران فراتر از این ارقام به ثبت رسید. مهمترین خبر تأثیرگذار بر بازار ارز در این فصل، تصمیم آمریکا بر فعال‌سازی مکانیزم ماشه در برجام و بازگرداندن همه تحریم‌های قبل از برجام علیه ایران بود. البته شرایط کلان اقتصادی از قبیل رشد پایه پولی در پی تشدید کسری بودجه دولت در سه فصل متوالی اخیر زمینه بروز شوک و رکوردشکنی‌های پی در پی را در بازار ارز فراهم آورده است. قیمت دلار آمریکا در برابر ریال در شهریورماه به طور متوسط به ۲۳۷/۲

نمودار ۴- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در سال ۱۳۹۹

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز و پایگاه اینترنتی <https://www.sanarate.ir>

احضار خواهند شد و مکلف‌اند باقی مانده تعهدات خود را به نرخ روز پایانی مهلت خود در بازار دوم، یا قیمت روز بازار در هنگام ایفای تعهد، هر کدام که کمتر بود، به بانک مرکزی بفروشند. صادرکنندگان باید حداقل ۸۰ درصد از ارز حاصل از صادرات خود را به صورت حواله ارزی و حداکثر ۲۰ درصد آن را به صورت اسکناس در بازار دوم ارایه کنند. بنگاه‌های تولیدی حداکثر ۳۰ درصد از منابع حاصل از صادرات خود را می‌توانند به منظور تأمین نیازهای وارداتی خود استفاده کنند و باقی مانده آن را باید به صورت حواله ارزی در بازار دوم به فروش رسانند. بانک مرکزی در مردادماه اطلاع رسانی کرد که نزدیک به ۲۷ میلیارد دلار ارز حاصل از صادرات در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به چرخه اقتصادی کشور بازنگشته است که پس از پیگیری‌های قضایی، حدود ۸ میلیارد دلار آن تا مهر ماه سال جاری به چرخه اقتصاد کشور بازگشت. باید توجه داشت که بخش قابل توجهی از ارز حاصل

سیاست‌های پولی بانک مرکزی اثر قابل توجهی بر بازار ارز دارد و حتی می‌تواند سیاست‌های ارزی این بانک را تحت‌الشعاع قرار دهد. کاهش دامنه دالان نرخ بهره در بازه ۱۳ تا ۲۲ درصد یکی از سیاست‌های پولی اعمال شده از سوی بانک مرکزی در فصل اخیر بوده است. این در حالی است که با توجه به تورم موجود، تعیین این بازه برای دالان نرخ بهره به معنی اعمال سیاست انبساطی نرخ بهره واقعی منفی و در تضاد با تلاش بانک مرکزی برای کنترل نرخ ارز است. این در حالی است که به موازات بانک مرکزی با اجبار صادرکنندگان به بازگشت ارز حاصل از صادرات و ارایه آن در بازار دوم با نرخی کمتر از بازار آزاد، تلاش دارد با سیاست‌های دستوری نسبت به کنترل بازار ارز اقدام کند. در این راستا به صادرکنندگان چهار ماه پس از صدور پروانه صادراتی فرصت داده شده است تا ارز حاصل از صادرات خود را به چرخه اقتصاد کشور بازگردانند، در غیر این صورت به مراجع قضایی

می‌انجامد، با کنترل متغیرهای کلان اقتصادی - به ویژه متغیرهای پولی - نسبت به فراهم آوردن ثبات اقتصادی و ایجاد انگیزه برای ورود سرمایه و همچنین یکسان‌سازی نرخ ارز برای بازگشت داوطلبانه ارز حاصل از صادرات به کشور اقدام کرد.

از صادرات غیرنفتی به صورت خروج سرمایه و بخشی دیگر به صورت تأمین مالی واردات غیررسمی و قاچاق عملاً امکان بازگشت ندارد. در این بین بهتر است به جای برخورد قهری و دستوری که در عمل به کاهش بیشتر صادرات غیرنفتی و به محدودیت‌های بیشتر ارزی کشور

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

به ثبت رساننده و از طرف دیگر خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی به ترتیب ۴/۹ درصد و ۱۵/۸ درصد کاهش داشته‌اند. بخش خالص سایر اقسام نیز اگرچه در این مدت ۲/۷ درصد رشد نشان می‌دهد، مقدار آن منفی و اثر آن بر پایه پولی کاهنده بوده است.

برای بررسی آمار نقدینگی باید به بررسی ترازنامه کل سیستم بانکی پرداخت. این ترازنامه از رشد حیرت‌انگیز ۶۱/۵ درصدی حجم پول (شامل اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری) و ۲۹/۱ درصدی شبه‌پول (سپرده‌های مدت‌دار و غیردیداری) در دوره یک ساله منتهی به انتهای خرداد امسال حکایت دارد. این نرخ‌های رشد در مقایسه با رشد در ماه‌های مختلف سه سال قبل رقمی کم‌سابقه محسوب شده و نشان می‌دهد عامل اصلی ایجاد تورم در کشور همچنان تداوم دارد. در بهار سال جاری در حالی که شبه‌پول ۵/۴ درصد رشد را به ثبت رسانده، حجم پول رشد تأمل‌برانگیز ۱۷/۵ درصدی را تجربه کرده که از افزایش ۲۱/۳ درصدی سپرده‌های دیداری نشأت گرفته است. بنابراین علاوه بر رشد سریع در متغیرهای پولی، در این مدت سیالیت نقدینگی نیز با افزایش قابل ملاحظه همراه بوده و سرعت گردش آن بالاتر رفته است. از آنجا که در حضور نرخ‌های تورم بالا در یک اقتصاد، نقدشوندگی دارایی‌ها از اهمیت بالایی برخوردار می‌شود، افراد انگیزه کمتری برای نگهداری سپرده‌های بلندمدت بانکی (شبه‌پول) پیدا می‌کنند تا در زمان لازم به راحتی بتوانند در بازارهای دیگر اقدام به خرید یا سرمایه‌گذاری کنند. همین امر موجب افزایش نسبت پول به شبه‌پول یا بالا رفتن سهم پول از نقدینگی می‌شود که قدرت تورمزایی نقدینگی را بیشتر می‌کند. البته نباید از نقش نرخ بهره واقعی منفی در این زمینه چشم‌پوشی کرد. سهم پول از کل نقدینگی در ادامه روند افزایشی خود، در انتهای بهار به ۱۹ درصد رسیده است، در حالی که این نسبت در انتهای سال ۱۳۹۷ معادل ۱۵ درصد و در انتهای ۱۳۹۶ معادل ۱۲ درصد بود. جدول ۸ جزئیات رشد پایه پولی و نقدینگی را در سال ۱۳۹۸ و بهار ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

در شرایط خاص اقتصاد کشور که تورم به شکل نگران‌کننده‌ای در حال افزایش است، بررسی عامل اصلی آن یعنی رشد متغیرهای پولی از اهمیت بسزایی برخوردار می‌شود. با این حال آمار پولی در ایران معمولاً با چند ماه تأخیر منتشر شده و تحلیل جزئیات این آمار معمولاً پس از بروز اثرات آن‌ها ممکن می‌شود. آخرین ترازنامه منتشرشده سیستم بانکی از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این گزارش مربوط به انتهای بهار امسال است که از رشد ۳۹/۷ درصدی پایه پولی و ۳۴/۲ درصدی نقدینگی نسبت به زمان مشابه سال ۱۳۹۸ حکایت دارد. بر این اساس پایه پولی به ۳،۸۳۳ هزار میلیارد ریال و حجم نقدینگی به ۲۶،۵۷۲ هزار میلیارد ریال رسیده است که در مقایسه با ابتدای سال به ترتیب از رشد ۸/۶ درصدی و ۷/۵ درصدی آنها تنها در یک فصل حکایت دارد. بنابراین هر واحد پول پر قدرت در انتهای بهار امسال با ضریب فزاینده‌ای نزدیک به ۷ به نقدینگی تبدیل شده است.

بر اساس ترازنامه بانک مرکزی، تنها محل رشد پایه پولی در یک سال منتهی به آخر خرداد سال جاری، رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بوده که عمدتاً متأثر از تجدید ارزیابی و تسعیر ارز با نرخ بالاتر و فروش بخشی از دارایی‌های ارزی صندوق توسعه ملی از سوی دولت به بانک مرکزی بوده است. باید توجه داشت که استقراض دولت از منابع ارزی صندوق توسعه ملی و فروش آنها به بانک مرکزی و دریافت معادل ریالی آن در شرایطی که به دلیل تحریم‌ها، بانک مرکزی به ارزهای مورد نظر در خارج از کشور دسترسی ندارد، دقیقاً معادل استقراض مستقیم دولت از بانک مرکزی است و همان اثرات تورمی را به دنبال خواهد داشت. در سال گذشته هم رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در کنار خالص سایر اقسام باعث افزایش پایه پولی شده بود، حال آن که در سال ۱۳۹۷ افزایش شدید خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی این نقش را بازی می‌کرد. خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در طول یک سال منتهی به پایان بهار امسال معادل ۵۸/۵ درصد افزایش را

جدول ۸- منابع پایه پولی و مصارف نقدینگی در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر بهار ۱۳۹۹ نسبت به	۱۳۹۹		۱۳۹۸				
	بهار	ابتدای سال	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
پایه پولی	۳،۸۳۳/۵	۳،۸۳۳/۵	۳،۵۲۸/۵	۳،۱۴۲/۶	۲،۹۵۱/۲	۲،۷۴۴/۳	۲،۷۴۴/۳
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۳،۶۶۹/۱	۳،۶۶۹/۱	۳،۴۷۵/۷	۳،۰۷۲/۴	۲،۶۵۷/۷	۲،۳۱۰/۴	۲،۳۱۰/۴
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۳۹۴/۳	۱۵۲/۳	۱۵۶/۳	۲۴۶/۸	۳۳۶/۶	۴۱۴/۸	۴۱۴/۸
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱،۱۳۲/۹	۲/۳	۱،۱۰۶/۹	۱،۱۱۳/۹	۱،۲۱۸/۸	۱،۳۴۵/۵	۱،۳۴۵/۵
خالص سایر اقسام	-۱،۳۶۲/۸	۱۲/۶	-۱،۲۱۰/۴	-۱،۲۹۰/۵	-۱،۲۶۱/۹	-۱،۳۲۶/۴	-۱،۳۲۶/۴
نقدینگی	۲۶،۵۷۱/۷	۷/۵	۲۴،۷۲۱/۵	۲۲،۶۲۳/۱	۲۱،۲۶۴/۴	۱۹،۷۹۹/۱	۱۹،۷۹۹/۱
پول	۵،۰۲۰/۵	۱۷/۵	۴،۲۷۳/۰	۳،۶۳۴/۸	۳،۳۳۳/۵	۳،۱۰۸/۷	۳،۱۰۸/۷
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۵۷۸/۰	-۵/۵	۶۱۱/۴	۵۲۷/۹	۴۹۸/۶	۵۰۲/۲	۵۰۲/۲
سپرده‌های دیداری	۴،۴۴۲/۵	۲۱/۳	۳،۶۶۱/۶	۳،۱۰۶/۹	۲،۸۳۴/۹	۲،۶۰۶/۵	۲،۶۰۶/۵
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۲۱،۵۵۱/۲	۵/۴	۲۰،۴۴۸/۵	۱۸،۹۸۸/۳	۱۷،۹۳۰/۹	۱۶،۶۹۰/۴	۱۶،۶۹۰/۴
ضریب فزاینده نقدینگی (بدون واحد)	۶/۹	-	۷/۰	۷/۲	۷/۲	۷/۲	۷/۲

ناشی از کاهش نرخ ذخیره قانونی توسط بانک مرکزی برای آزادسازی منابع بانک‌ها به منظور تسهیلات‌دهی بیشتر به کسب‌وکارهای آسیب دیده از بحران کرونا است. در نتیجه، حجم مانده سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی با رشد بالاتری همراه بوده و ۱۳/۹ درصد افزایش نشان می‌دهد. در نتیجه این تغییر و تحولات، نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در انتهای تیر معادل ۷۶/۵ درصد شده است. این نسبت در سال‌های اخیر به طور تقریباً مستمر با کاهش همراه بوده است. جدول ۹ جزئیات این آمار را نشان می‌دهد.

در آخرین روز تیرماه امسال مانده کل تسهیلات اعطاشده سیستم بانکی به ۲۱,۲۴۸ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به ابتدای سال ۹/۸ درصد و نسبت به زمان مشابه سال قبل ۳۱/۹ درصد رشد نشان می‌دهد. حجم سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی طی این مدت رشد بالاتری را تجربه کرده و با ۱۲/۶ درصد افزایش نسبت به ابتدای سال به ۳۰,۵۸۶ هزار میلیارد ریال رسیده است. نسبت ذخیره قانونی نیز که در چند سال گذشته همیشه بالای ۱۰ درصد بوده در انتهای تیر با کاهش همراه شده و به ۹/۲ درصد رسیده که تا حدی

جدول ۹- مانده تسهیلات و سپرده‌های ربالی و ارزی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره

درصد تغییر تیر ۱۳۹۹ نسبت به		تیر ۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	
تیر ۱۳۹۸	ابتدای سال						
۳۱/۹	۹/۸	۲۱,۲۴۸/۲	۱۹,۳۵۵/۸	۱۵,۰۹۰/۲	۱۲,۵۸۷/۱	۹,۸۶۶/۶	تسهیلات (هزار میلیارد ریال)
۳۸/۰	۱۲/۶	۳۰,۵۸۶/۲	۲۷,۱۶۲/۸	۲۰,۶۷۳/۴	۱۶,۴۶۴/۱	۱۲,۷۲۸/۴	سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال)
۳۹/۶	۱۳/۹	۲۷,۷۶۹/۶	۲۴,۳۸۱/۱	۱۸,۵۶۸/۳	۱۴,۷۴۱/۹	۱۱,۳۷۴/۱	سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال)
-	-	۹/۲	۱۰/۲	۱۰/۲	۱۰/۵	۱۰/۶	نسبت ذخیره قانونی (درصد)
-	-	۷۶/۵	۷۹/۴	۸۱/۳	۸۵/۴	۸۶/۷	نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمارهای بانکی

این تسهیلات عنوان می‌شود، تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش بیشترین سهم را (۶۰/۸ درصد) مثل همیشه به خود اختصاص داده که معادل ۳,۰۷۵ هزار میلیارد ریال بوده و در مقایسه با دوره مشابه سال گذشته نزدیک به ۸۰ درصد جهش داشته است. پس از سرمایه در گردش، ایجاد و خرید کالای شخصی دو هدف عمده بعدی در پرداخت تسهیلات بوده‌اند که هر یک حدود ۱۱ درصد از مجموع کل تسهیلات اعطایی را شامل می‌شوند. در جدول ۱۰ هدف از دریافت تسهیلات پرداختی بانک‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی نشان داده شده است.

بررسی تسهیلات پرداختی سیستم بانکی به بخش‌های مختلف اقتصادی طی پنج ماهه ابتدایی سال جاری به خوبی سرعت خلق پول و افزایش نقدینگی در این مدت را نشان می‌دهد. تسهیلات پرداختی بانک‌ها به بخش‌های اقتصادی در این دوره به ۵,۰۶۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل افزایش قابل توجه ۷۱ درصدی داشته است. دو بخش خدمات و صنعت و معدن مشابه گذشته بیشترین سهم را (به ترتیب ۳۵ درصد و ۳۱ درصد) از دریافت این تسهیلات داشته‌اند و پس از آن بخش بازرگانی (با ۲۰ درصد) قرار گرفته است. در بین اهدافی که برای پرداخت

جدول ۱۰- تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت آنها در هر بخش (درصد از کل) طی پنج ماهه نخست ۱۳۹۹

کل بخش‌ها	متفرقه	خدمات	بازرگانی	مسکن و ساختمان	صنعت و معدن	کشاورزی	مجموع (هزار میلیارد ریال)
۵,۰۶۰/۸	۲/۷	۱,۷۸۷/۸	۱,۰۲۷/۶	۲۰۸/۳	۱,۵۵۹/۲	۲۷۵/۰	
۱۱/۸	۹/۳	۱۲/۵	۴/۵	۱۴/۲	۱۴/۱	۱۷/۳	ایجاد
۶۰/۸	۶۸/۵	۶۲/۳	۴۰/۶	۲۳/۹	۷۷/۰	۷۱/۲	تأمین سرمایه در گردش
۲/۵	۱/۶	۱/۶	۰/۴	۲۶/۹	۰/۷	۰/۴	تعمیر
۸/۱	۱۹/۹	۱۱/۳	۶/۳	۳/۵	۶/۷	۶/۹	توسعه
۱۰/۴	۰/۰	۰/۵	۰/۴۸	۰/۰	۳/۱	۱/۰	خرید کالای شخصی
۲/۲	۰/۰	۰/۶	۳/۰	۳۰/۵	۲/۰	۰/۲	خرید مسکن
۴/۳	۰/۶	۱۱/۲	۱/۰	۰/۱	۰/۰	۳/۰	سایر

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت طی پنج ماهه سال ۱۳۹۹

۶. وضعیت مالی دولت

حدود ۴۵۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفت. به این ترتیب درآمدهای مالیاتی حدود ۱۴ درصد بیشتر از رقم مصوب تحقق یافته‌اند. البته درآمدهای مالیاتی عمدتاً در نیمه دوم سال محقق می‌شوند و عملکرد نیمه نخست سال معمولاً بسیار کمتر از رقم مصوب است. به همین دلیل برای درآمدهای مالیاتی در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ رشد قابل توجه ۱۱۱/۱ درصدی نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۸ به ثبت رسیده که فراتر از نرخ تورم است.

جدول ۱۱ جزئیات درآمدهای مالیاتی دولت را در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ با رقم مصوب همین مدت و همچنین عملکرد سه ماهه نخست سال ۱۳۹۸ مقایسه می‌کند.

آمار عملکرد بودجه‌ای دولت از آذر ماه ۱۳۹۷ به این سو از سوی مراجع رسمی منتشر نشده است. با این حال سازمان امور مالیاتی و مرکز آمار نسبت به انتشار آمار درآمدهای مالیاتی (بدون در نظر گرفتن مالیات بر واردات) تا فصل نخست سال ۱۳۹۹ اقدام کرده‌اند. بر اساس گزارش مرکز آمار، در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ درآمدهای مالیاتی دولت (بدون درآمدهای ناشی از مالیات بر واردات) به ۵۱۲/۴ هزار میلیارد ریال رسیده است.

در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، درآمدهای مالیاتی (بدون در نظر گرفتن مالیات بر واردات) برای کل سال معادل ۱,۷۹۷ هزار میلیارد ریال پیش‌بینی شده بود که سهم فصل بهار را به طور تقریبی می‌توان

جدول ۱۱- درآمدهای مالیاتی دولت (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر سه ماهه نخست ۱۳۹۹ به سه ماهه نخست ۱۳۹۸	درصد تحقق	مصوب سه ماهه نخست ۱۳۹۹	عملکرد سه ماهه نخست ۱۳۹۹	عملکرد سه ماهه نخست ۱۳۹۸	کل درآمدهای مالیاتی (به جز مالیات بر واردات)
۱۱۱/۱	۱۱۴/۰	۴۴۹/۳	۵۱۲/۴	۲۴۲/۷	مالیات‌های مستقیم
۱۴۴/۵	۱۴۵/۳	۲۱۸/۸	۳۱۷/۸	۱۳۰/۰	مالیات اشخاص حقوقی
۱۲۰/۶	۱۱۰/۹	۱۱۰/۸	۱۲۲/۸	۵۵/۷	مالیات بر درآمدها
۱۰۳/۱	۱۴۳/۷	۸۶/۸	۱۲۴/۷	۶۱/۴	مالیات بر ثروت
۴۴۶/۱	۳۳۱/۶	۲۱/۲	۷۰/۳	۱۲/۹	مالیات بر کالاها و خدمات
۷۲/۵	۸۴/۴	۲۳۰/۵	۱۹۴/۵	۱۱۲/۷	

منبع: مرکز آمار ایران، گزارش فصلی اقتصاد ایران بهار ۱۳۹۹؛ قانون بودجه ۱۳۹۹

درآمدهای مالیاتی ناشی از کاهش فرار مالیاتی باشد و نه افزایش نرخ‌های مالیات، اثرات رکودی نخواهد داشت و می‌توان در شرایط رکودی فعلی اقتصاد ایران، از این محل نسبت به افزایش درآمدهای مالیاتی و کاهش کسری بودجه اقدام کرد. این در حالی است که هر نوع افزایش درآمد مالیاتی دولت از منظر اقتصاد کلان حاوی اثرات رکودی خواهد بود. در مجموع درآمد ناشی از مالیات‌های مستقیم در سه ماهه نخست سال جاری ۱۴۴/۵ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل و ۴۵/۳ درصد بیشتر از پیش‌بینی قانون بودجه تحقق یافته است. در زمینه مالیات‌های غیرمستقیم، با وجود رشد ۷۲/۵ درصدی مالیات بر کالاها و خدمات در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ (عمدتاً ناشی از رشد سطح عمومی قیمت‌ها)، عملکرد دولت ۱۵/۶ درصد کمتر از پیش‌بینی قانون بودجه بوده است. به این ترتیب کل درآمدهای مالیاتی دولت (به جز مالیات بر واردات) در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ معادل ۶۳/۱ هزار میلیارد ریال بیشتر از پیش‌بینی قانون بودجه برای این مدت بوده که تا حدودی به کاهش کسری بودجه دولت کمک کرده است.

با این حال منابع غیررسمی از تحقق حدود ۱۰ درصدی منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی در نیمه نخست سال ۱۳۹۹ حکایت دارند. به این ترتیب از ۲۸۵ هزار میلیارد ریال درآمد نفتی پیش‌بینی شده در قانون بودجه برای این مدت، حدود ۲۵۰ هزار میلیارد تحقق نیافته و بر کسری بودجه دولت افزوده است. به این ترتیب افزایش درآمدهای مالیاتی توان جبران کسری قابل توجه درآمدهای نفتی را در نیمه نخست سال جاری نداشته است.

در نیمه نخست سال جاری حدود ۹۰۰ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی منتشر شده است که حدود ۷۱۰ هزار میلیارد ریال از آن به شیوه حراج اوراق دولتی توسط بانک مرکزی و مابقی آن از طریق واگذاری اسناد خزانه اسلامی به سایر روش‌ها بوده است. این در حالی است که مجوز قانون بودجه برای فروش اوراق مالی اسلامی در کل سال ۱۳۹۹ معادل ۸۸۰ هزار میلیارد ریال و سهم نیمه نخست سال به

در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، بیشترین رشد و همچنین بیشترین عملکرد نسبت به رقم مصوب به مالیات بر ارث مربوط می‌شود. در این زمینه علاوه بر رشد قابل توجه قیمت دارایی‌ها که به افزایش درآمد مالیات نقل و انتقال سرقفلی، درآمد مالیات نقل و انتقال املاک و درآمد مالیات بر ارث منجر می‌شود، رونق خیره‌کننده معاملات بازار سهام به افزایش درآمدهای مالیات نقل و انتقال سهام منجر شده است. از ۷۰/۳ هزار میلیارد ریال مالیات بر ثروت در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹، ۳۵/۵ هزار میلیارد ریال مربوط به مالیات نقل و انتقال سهام بوده است. طبق گزارش شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه، در نیمه نخست سال جاری ۱۳۱/۷ هزار میلیارد ریال از محل مالیات نقل و انتقال سهام در اختیار دولت قرار گرفته است که نزدیک به ۱۲ برابر رقم مصوب برای همین مدت (۱۱/۳ هزار میلیارد ریال) بوده است. به این ترتیب عامل اصلی رشد ۴۴۶/۱ درصدی مالیات بر ثروت در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹، رونق معاملات در بازار سهام بوده است.

البته باید توجه داشت که در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ دو پایه جدید مالیاتی (مالیات بر خودروهای گران‌قیمت و مالیات بر خانه‌های گران‌قیمت) به زیرمجموعه مالیات بر ثروت اضافه شده است. در مجموع سهم مالیات بر ثروت از کل درآمدهای مالیاتی (به جز مالیات بر واردات) از حدود ۵/۳ درصد در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۸ به حدود ۱۳/۷ درصد در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. با توجه به کاهش رونق معاملات بازار سرمایه در نیمه دوم سال جاری، انتظار می‌رود درآمد مالیاتی دولت از این محل کمتر از مقدار محقق‌شده در نیمه اول سال باشد.

رشد ۱۲۰/۶ درصدی مالیات اشخاص حقوقی و رشد ۱۰۳/۱ درصدی مالیات بر درآمدها در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۹ تحت تأثیر دو عامل رشد سطح عمومی قیمت‌ها و کشف و کاهش فرار مالیاتی با توجه به دسترسی سازمان امور مالیاتی به تراکنش‌های حساب‌های بانکی صورت پذیرفته است. برخی ادعا می‌کنند که اگر افزایش

بر این رقم، پیش‌بینی قانون بودجه برای واگذاری اموال منقول و غیرمنقول دولت معادل ۴۹۵/۵ هزار میلیارد ریال بوده، در حالی که عملکرد دولت از تحقق ناچیز حدوداً یک درصدی حکایت دارد. در مجموع می‌توان گفت که در نیمه نخست سال ۱۳۹۹، رونق بازار سرمایه تا حدی از رشد بدهی دولت در پی کسری بودجه کاسته است، در حالی که به نظر می‌رسد این مهم نمی‌تواند در نیمه دوم سال تکرار شود و بدهی دولت با سرعت بیشتری افزایش خواهد یافت.

طور تقریبی معادل ۴۴۰ هزار میلیارد ریال بوده است. بنابراین فروش اوراق مالی دولتی برای جبران کسری بودجه در نیمه نخست سال ۱۳۹۹ حدود دو برابر پیش‌بینی قانون بودجه بوده است. همچنین طبق گفته وزیر اقتصاد و دارایی، در نیمه نخست سال جاری حدود ۳۳۰ هزار میلیارد ریال از طریق واگذاری سهام دولت در شرکت‌های دولتی به دست آمده است که حدود سه برابر رقم پیش‌بینی شده در قانون بودجه برای کل سال است. البته علاوه

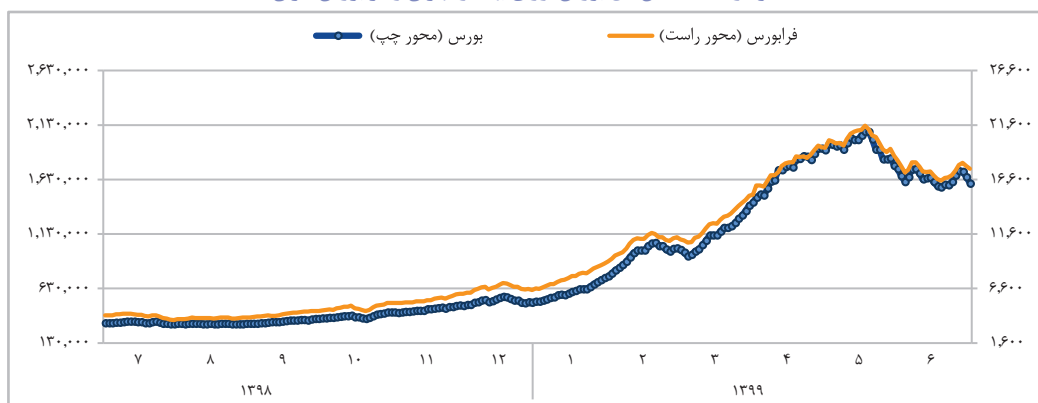
۷. بازار سرمایه

که جهش شاخص در این مدت هیچ تناسبی با بخش واقعی اقتصاد کشور نداشت و حتی به صورت اسمی نیز از تورم قیمت‌ها بسیار جلوتر بود. با این حال جرعه اولیه این افت با بدقولی دولت در عرضه به موقع سری دوم سهام صندوق واسطه‌گری مالی و کاهش اعتماد عمومی به حمایت دولت از بازار رخ داد.

پس از آن نیز سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های ناصحیح و هزینه‌زا که با هدف حمایت از بازار گرفته می‌شد به طور پی‌درپی ادامه یافت و در عین حال تقریباً هیچ اثر مثبتی روی بازار نداشت. طی این مدت فرابورس ایران هم روند کاملاً مشابهی را تجربه کرد. شاخص فرابورس که در آخرین روز کاری سال ۱۳۹۸ کمتر از ۸ هزار و ۶۰۰ واحد بود، در بیستم مردادماه به بیش از ۲۱ هزار و ۷۰۰ واحد رسید. این شاخص نیز در ۵۰ روز ابتدایی تابستان نزدیک به ۵۰ درصد افزایش یافت و در ۴۰ روز بعدی حدود ۲۰ درصد افت پیدا کرد. نمودار ۵ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را در نیمه دوم ۱۳۹۸ و نیمه اول ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

فصل ابتدایی امسال برای بازار سرمایه ایران به صورت بی‌سابقه و غیرقابل انتظاری شروع شد. شاخص کل بورس که امسال را با رقم حدود ۵۱۰ هزار واحد شروع کرده بود، در هفته آخر اردیبهشت‌ماه به بیش از یک میلیون واحد رسید و در یک ماه و نیم ابتدایی فعالیت در این سال نرخ سود بیش از ۱۰۰ درصدی را به ثبت رساند. علیرغم یک افت مقطعی در اواخر این ماه، روند صعودی شاخص با سرعت بیشتری در خردادماه ادامه پیدا کرد و این روند تا اواخر تیرماه تقریباً بی‌وقفه ادامه دار بود. از اوایل مرداد نوساناتی در بازار رخ داد اما روند کلی باز هم صعودی بود تا اینکه در بیستم این ماه شاخص به قله دو میلیون و ۶۵۰ هزار واحد رسید و پس از آن افت شدیدی را تجربه کرد. در حالی که از ابتدای تابستان تا روز اوج بازار سرمایه، یعنی در طول حدود ۵۰ روز شاخص بورس بیش از ۶۰ درصد رشد کرده بود، در ۴۰ روز انتهایی این فصل نزدیک به ۲۵ درصد از آن کاسته شد و شاخص در آخرین روز شهریور به زیر یک میلیون و ۶۰۰ هزار واحد رسید. این افت قابل توجه از مدت‌ها قبل مورد انتظار بود، چرا

نمودار ۵- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مآخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

کرده و معامله ۱۴,۲۰۷ هزار میلیارد ریال سهم در این مدت نزدیک به ۸۸۳ درصد بیشتر از ارزش معاملات در شش ماهه ابتدایی ۱۳۹۸ بوده است. به غیر از سهام، معاملات سایر اجزای بازار سرمایه مثل صندوق‌های قابل معامله یا اوراق بدهی هم تقریباً به همین شدت رشد داشته‌اند و لذا نرخ رشد ارزش کل معاملات بازار در دوره مورد

بر اساس گزارش‌های ماهانه بورس تهران، در شش ماهه نخست سال جاری نزدیک به ۱/۱ هزار میلیارد سهم در بورس مورد معامله قرار گرفته که ۱۲۴/۰ درصد بیشتر از حجم معاملات سهام در مدت مشابه سال قبل است. با توجه به جهش قیمت‌ها در بازار سهام، طبیعتاً ارزش معاملات طی این مدت نرخ رشد بسیار بیشتری را تجربه

امسال حاکی از آن است که به طور متوسط سهام شرکت‌های با مقیاس کوچکتر اندکی بیشتر از شرکت‌های بزرگتر از رشد برخوردار بوده‌اند. شاخص کل هم‌وزن ۴۷۶/۶ درصد در این مدت رشد کرده که در مقایسه با رشد ۴۲۸/۰ درصدی شاخص کل اندکی بیشتر است. رشد شاخص مالی و شاخص صنعت هم در طول این یک سال به ترتیب ۵۵۱/۱ درصد و ۴۹۳/۱ درصد محاسبه شده که مشابه ماه‌های گذشته باز هم به طور متوسط از پربازده‌تر بودن سهام گروه مالی و بانکی به نسبت سهام شرکت‌ها و کارخانه‌های صنعتی حکایت دارد. جدول ۱۲ اهم این آمار و ارقام را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲- برخی شاخص‌ها و آمار مهم بورس اوراق بهادار تهران

انتهای دوره					در طول دوره		
شاخص کل	شاخص کل هم‌وزن	شاخص مالی	شاخص صنعت	ارزش بازار	ارزش معاملات کل	ارزش معاملات سهام	حجم معاملات سهام
(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(میلیارد سهم)
۱,۵۹۵/۲	۴۱۵/۹	۲,۰۸۸/۰	۱,۴۱۵/۰	۶۰,۰۲۵/۹	۱۴,۸۷۲/۱	۱۴,۲۰۷/۰	۱,۰۹۰/۱
۳۰۲/۱	۷۲/۱	۳۲۰/۷	۲۳۸/۶	۱۱,۰۴۵/۴	۱,۵۸۲/۱	۱,۴۴۵/۶	۴۸۶/۶
۴۲۸/۰	۴۷۶/۶	۵۵۱/۱	۴۹۳/۱	۴۴۳/۵	۸۴۰/۰	۸۸۲/۷	۱۲۴/۰

مآخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

۸. سایر تحولات

باشند، احتمال نکول دولت و یا استفاده از منابع بانک مرکزی برای تسویه این اوراق به شدت افزایش می‌یابد، به ویژه این که در زمان سررسید این اوراق دولت دیگری بر مسند امور خواهد بود. اما فارغ از مباحث فنی و شرایط سیاسی کشور، باید توجه داشت که انتشار اوراق سلف موازی نفتی نیز شکل دیگری از استقراض دولت از مردم است. بسیاری استدلال می‌کنند که در شرایط فعلی چاره‌ای به جز استقراض دولت از مردم وجود ندارد و این روش به استقراض دولت از بانک‌ها و بانک مرکزی ارجحیت دارد. اما باید توجه داشت که در شرایطی که انتشار اوراق بدهی دولتی از سقف‌های قانونی فراتر رفته و این حجم از استقراض دولت، منابع در اختیار بخش خصوصی را به شدت کاهش داده است، در نهایت هزینه خرید یا بازخرید این اوراق به صورت دستوری از سوی دولت به شرکت‌ها و بانک‌های زیرمجموعه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ تحمیل خواهد شد - که می‌تواند به صورت غیرمستقیم با اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی به ترازنامه بانک مرکزی منتقل شود - و یا در نهایت این بانک مرکزی خواهد بود که مستقیماً و به منظور کنترل نرخ بهره، به ناچار حجم قابل توجهی از بدهی دولت را به ترازنامه خود منتقل می‌کند. در این شرایط نه تنها تبعات تورمی این حجم از استقراض دولت نمایان خواهد شد، بلکه تبعات رکودی کاهش منابع در اختیار بخش خصوصی نیز نمایان شده و حتی به کاهش درآمدهای مالیاتی دولت از این محل و تشدید کسری بودجه دامن خواهد زد. به عبارت دیگر دو راهی استقراض از مردم یا استقراض از بانک‌ها و بانک مرکزی پیش روی سیاست‌گذار اقتصادی نیست، بلکه سیاست‌گذار در مقابل دو راهی تلاش برای تأمین مالی کسری بودجه یا حذف هزینه‌ها به ویژه هزینه‌های جاری برای جلوگیری از بروز کسری بودجه قرار دارد. در این خصوص به وضوح راه دوم ارجحیت دارد، در حالی که سیاست‌گذار اقتصادی در ایران راه اول را برگزیده است.

در شرایطی که حلقه تحریم‌های آمریکا علیه ایران به صورت روزافزون تنگ‌تر می‌شود، دولت ایران به فکر ابداع روش‌های جدید برای دستیابی به منابعی برای جبران کسری بودجه است. یکی از جدیدترین روش‌هایی که اخیراً از جانب دولت‌مردان مطرح شده، انتشار اوراق سلف موازی نفتی است. در این طرح که هنوز جزئیات آن مشخص نشده و زمان انتشار آن نیز پس از به تعویق افتادن در سال ۱۳۹۹ به بودجه سال ۱۴۰۰ ارجاع داده شده است، قرار است اوراقی بر مبنای دارایی نفت به صورت ریالی با سررسید دو ساله منتشر شود که در زمان سررسید بر مبنای قیمت روز هر بشکه نفت و نرخ روز تسعیر ارز تسویه خواهد شد. از این منظر که این اوراق در بازار ثانویه قابل انتقال به دیگران خواهند بود، اوراق سلف موازی نام دارند. این در شرایطی است که نه قیمت فروش نفت سنگین ایران به طور شفاف مشخص است و نه نرخ یکسانی برای تسعیر ارز وجود دارد. حتی اگر نرخ مشخصی مانند متوسط نرخ روز بازار دوم (سامانه نیما) برای یک ارز مشخص مانند دلار آمریکا مبنای محاسبه قرار گیرد، به دلیل آزاد نبودن این بازار و دخالت بسیار دولت در آن، تصمیم‌گیران اقتصادی برای خرید این اوراق با ریسک مضاعفی مواجه خواهند بود. همچنین فرآیند قیمت‌گذاری و روش عرضه این اوراق مشخص نیست. در اطلاعیه اولیه انتشار این اوراق، به دلیل در نظر گرفتن فروش برای متقاضی حداقل بازده ۱۸/۵ درصدی و به دلیل در نظر گرفتن اختیار خرید برای شرکت ملی نفت حداکثر بازده ۱۹ درصدی برای این اوراق محاسبه شده بود. این در حالی است که مشخص نیست این اختیارها لاجرم همراه با قرارداد این اوراق اعمال می‌شوند و یا این که بنا به درخواست متقاضی خواهد بود و بازار آزادی برای خرید و فروش آنها شکل خواهد گرفت. نکته دیگر این که چشم‌انداز رفع تحریم‌های ایران بسیار مهم است. اگر در زمان سررسید این اوراق تحریم‌های نفتی ایران همچنان پابرجا

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۲۰ | مهر ۱۳۹۹

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، حسین سلطان آبادی و محمد کوثری

طراح ساختار بصری: حنا ننه نیازمند
گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲

دورنگار: ۱۰۹۵-۸۸۷۰

تلفن: ۸۰۰۰-۴۲۱۷

کد پستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷

صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۱۷۵

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir